

Ivan Janez Štuhec

## Moralno odločanje med avtonomijo in heteronomijo

### Uvod

Potem ko si je tübinska šola s Seilerjem in Hirscherjem na čelu že v devetnajstem stoletju prizadevala moralno teologijo oddaljiti od kazuistike in s tem od prevelike navezave na pravo, je izid novega Zakonika cerkvenega prava leta 1917 za nekaj desetletij začeti razvoj zavrl in moralno teologijo ponovno vrnil v območje kanonskega prava in neosholastične teologije. Najbolj znan avtor tega obdobja je bil Vermeersch, ki so ga nekateri nadaljevalci tübinske šole kritizirali.

Po letu 1930 so na moralno teologijo začela vplivati nova spoznanja na področju eksegeze, ekleziologije in liturgije. Prav tako je vedno bolj prisoten vpliv eksistencializma in personalizma. Različni avtorji, kot so Tillmann, Mersch, Stelzenberg in drugi, so pripravljali pot Bernardu Häringu, ki je leta 1954 izdal svojo moralno teologijo *Kristusov zakon*. To delo je imelo izjemen vpliv na obdobje pred koncilom in je močno vplivalo tudi na sam koncil. Häring je moralno teologijo postavil v dva nova konteksta: teološkega in kulturnega. Vzpostavil je dialog z nekaterimi filozofskimi tokovi dvajsetega stoletja, kot sta krščanski eksistencializem in personalizem. To mu je omogočilo, da je prenesel poudarek s predmeta moralnih dejanj na njihovega nosilca, to je na subjekt. S teološkega vidika je iskal ustrezno povezavo med obstoječimi kulturnimi tokovi in razodetjem. Moralnost je zanj človekov odgovor na božje vabilo po Jezusu Kristusu. Häring sicer ostane bolj eklektik in manj sistematik, zaradi česa ga drugi avtorji kasneje kritično presojujejo. Vsekakor pa ima izjemno zaslugo, da je povzročil premik iz kazuistične v personalno moralno teologijo.

### 1. Situacijska etika

Spričo novih pojavov, pred katerimi se je znašlo človeštvo visoko razvite industrijske družbe, se v času pred koncilom in po njem pojavi nova smer v MT, ki se imenuje situacijska etika. Njen glavni cilj je bil, da bi moralne norme upoštevale družbene spremembe. Situacijska etika je zagovarjala načelo, da mora posameznik sprejemati lastne odločitve na podlagi presoje okoliščin, v katerih se nahaja, ne le na podlagi veljavne moralne nor-

me. Ta pristop je bil zanimiv tudi z ekumenskega vidika, saj se je približal protestantski etiki, ki izhaja iz svobodnega subjekta in ne iz avtoritete cerkvenega učiteljstva. Situacijsko etiko je obsodil Pij XII. v dveh govorih, leta 1952 in leta 1956. V teh posegih je izpostavil tri ključne vidike situacijske etike:

da zagovarja neveljavnost objektivnih, nespremenljivih in univerzalnih načel, ki predstavljajo dokončno pravilo moralnega vedenja;

da zanika pojem narave in s tem naravnega zakona, ki ga nadomesti s pojmom eksistence in svobode;

da ima vrednost samo posameznikova izbira, ki jo naredi na podlagi konkretne situacije, iz katere izpelje navodila za svojo odločitev.

Situacijska etika je bila in je še vedno blizu marksizmom in njihovim potomcem, nesprejemljiva pa je za krščanski kontekst; kljub temu je potrebno priznati, da je opozorila na nekatere bistvene elemente v moralni teologiji: na primarnost subjekta in pomembnost njegove izbire v odnosu do objektivnih moralnih norm; na ustrezno težo in neponovljiv pomen situacije, v kateri se izbira in na konkretnost moralnega imperativa, ki zavezuje posameznika, da deluje tukaj in sedaj. Čeprav je situacijsko etiko cerkveno učiteljstvo zavrnilo, se je v različnih oblikah pojavljala vse do danes. Med najbolj znanimi njenimi oblikami je t.i. *new morality* v Severni Ameriki.

## 2. Koncilska prenova

Yve Congar je bil mnenja, da je drugi vatikanski koncil pomanjkljiv na področju moralnih vsebin. Nasprotno je B. Häring menil, da je koncil dal temelje za obnovo moralne teologije. Oba imata prav. Koncil se res ni spuščal na posamezna področja moralne teologije, dal pa je pomembna izhodišča za njeno prenovo. Zato nas ne sme čuditi, da je pokoncilsko obdobje močno zaznamovano z moralnimi temami.

Smernice za prenovo moralne teologije najdemo v točki 16. Optatam totius, ki pravi: »Tudi druge teološke predmete je treba prenoviti tako, da se bolj živo povežejo s Kristusovo skrivnostjo in zgodovino odrešenja. Posebna skrb naj se posveti spopolnjevanju moralne teologije, ki naj svojo znanstveno razlago bolj zajema iz nauka sv. pisma in tako pojasnjuje vzvišenost poklicanosti vernikov v Kristusu in njihovo dolžnost, da v ljubezni obrodi-jo sad za življenje sveta.«

Iz tega navodila lahko izpostavimo nekaj poudarkov: a) koncil je napovedal prenovo, ker ni bil zadovoljen z obstoječim stanjem; b) pot za doseg tega cilja je bolj osebni odnos s skrivnostjo Jezusa Kristusa; c) v središče se postavi kristjanovo življenje in ne samo liturgija; č) metoda, ki jo koncil izpostavi, je znanstvena (to pomeni, da koncil ne pristaja na kontradikcije med teološkimi spoznanji in spoznanji drugih znanosti; pričakuje se interdisciplinarni dialog, a tudi jasna identiteta na podlagi lastnih epistemoloških pravil); d) izpostavljen je teološki kontekst

moralne teologije in ne filozofski; e) naloga MT je posebna v tem, da »pojasnjuje vzvišenost poklicanosti vernikov v Kristusu« (to pomeni, da se ne sme zadrževati na meji med dovoljenim in prepovedanim, da se ne sme deliti na moralo vsakdanjega življenja, kjer se sprašuje, do kod smemo iti, da ne pademo v greh, in na moralo evangeljskih svetov, ki jih živijo za to posebej poklicani); f) moralni izraz človeka morajo biti sadovi življenja iz ljubezni (to pomeni skladni s krščanskim temeljnim sporočilom, v soglasju z logiko ljubezni); g) krščanska morala mora prehoditi pot občestvenega odrešenja: posameznik ima dolžnost, da obrodi sad skupaj z drugimi osebami za življenje sveta. Gre za pravi odgovor na potrebe sodobnega sveta. Ker odrešenje v zgodovini ni popolnoma doseženo, ostane MT eshatološko naravnana.

### 3. Pokoncilsko nesoglasje

Pokoncilski prizadevanja so prinesla zelo živahno razpravljanje na področju utemeljevanja moralnih zahtev. Na eni strani je bilo veliko storjenega za znanstveno utemeljenost MT, na drugi pa so prezrli posebnost teološke narave moralne teologije. Tako je prišlo do nesoglasja med zastopniki avtonomne morale in njihovimi kritiki, ki so zagovarjali posebnost ali specifičnost krščanske etike, verske etike. Ključni pojmi te razprave so bili naravni zakon, vloga cerkvenega učiteljstva, temeljna odločitev in vest. Predstavniki avtonomne morale so si prizadevali, da bi krščansko etiko racionalno utemeljili, upoštevajoč, da je razum osvetljuje vera, da bi tako lažje spregovorili sodobnemu človeku. Danes gredo prizadevanja predvsem v smeri oživitve in predstavitve krščanske izvornosti in v smeri njene kompatibilnosti s kriteriji univerzalnosti v sodobnem svetu. To se zdi možno prav zaradi tega, ker je etika toliko humana kolikor je krščanska, kolikor ima svoj temelj v Kristusu in obratno. Saj je Jezus Kristus pravi Bog in človek.

Koncil je pokazal, kako sta v Jezusu Kristusu, v njegovi osebi in njegovi skrivnosti, med seboj povezana subjektivnost in univerzalnost. Kristus je tisti, ki zagotavlja ne samo znanstvenost moralne teologije, ampak tudi njeno življenjskost in osebno razsežnost, ki ima vsakdanji pomen. Kristusova skrivnost je za moralno obnovo nenadomestljiva. Torej se ne moremo več zadovoljiti samo s kazuistiko ali utemeljevanjem moralnih norm, ampak je potrebno vedno bolj prodirati v globino poklicanosti in pokazati veličino vere v Jezusa Kristusa, zavedajoč se, da od tod izhajajo sadovi ljubezni za življenje sveta.

Koncil v svojih dokumentih (DV 42; EV 1/907) govori o tem, da mora Sveto pismo postati duša celotne teologije. Po tridentinskem koncilu je bilo Sveto pismo uporabljeno kot *dicta probantia*. Glavno nalogo za predstavitev moralnih zahtev sta imela filozofija in pravo.

Uporaba hermenevitične metode pa je dokončno pokazala, da se na ta način ne da uporabljati biblične metode. Potrebno se je izogibati vsakega bibličnega fundamentalizma.<sup>1</sup>

#### 4. Utemeljevanje morale: avtonomija, heteronomija, teonomija<sup>2</sup>

Pri teh treh pojmih gre za vprašanje utemeljitve in legitimnosti moralnega sistema in njegovega razvoja. Od Kanta naprej, ki je za izhodišče vzel voljo posameznika, se etične utemeljitve razlikujejo med avtonomnimi in heteronomnimi. O avtonomiji govorimo, ko je človekova volja temelj, ki samemu sebi utemeljuje in opravičuje moralno delovanje. Če pa se mora volja pustiti voditi zunanjim virom, govorimo o heteronomiji. Kantovski kriterij, apliciran na sodobne etične utemeljitve, te uvrsti med heteronomne. Takšni sta recimo etiki sociološkega pozitivizma in marksizma. Kar zadeva krščansko etiko, lahko na podlagi njenega zgodovinskega razvoja ugotovimo, da je ne moremo uvrstiti ne v eno ne v drugo skupino. V preteklosti so prevladovala heteronomna stališča, ki so etiko utemeljevala od zunaj, od Boga, s pomočjo Svetega pisma, tradicije, cerkvenega učiteljstva, narave. Na drugi strani pa je avtonomno utemeljevanje šlo v smeri etike brez Boga, kar je za kristjane nesprejemljivo. Zaradi tesne zveze med vero in moralo, ki je za kristjana neobhodni postulat, je tako prišlo do transcendentalne utemeljitve avtonomije, poimenovane teonomna avtonomija. To pomeni določeno distanco do absolutizacije avtonomije, ko se ta pojmuje brez Boga.

Večina moralnih teologov v obdobju med 1970 in 1980 je zagovarjala avtonomno moralno v kontekstu vere, vendar so med njimi razlike. Izhodišče je odnos do sodobnega sekularizacijskega procesa kot znamenja časa. Želja avtonomne morale, da vzpostavi dialog s sodobnim svetom je bila brez dvoma dobra in pozitivna. Rezultat pa ni bil vedno pozitiven, še posebej zato ne, ker je prišlo do velikega moralnega nesoglasja znotraj krščanske skupnosti same. Prišlo je do tega, da se je zaradi modernosti žrtvovalo krščansko posebnost, da so se izpostavljali zgolj racionalni vidiki, zaradi česar je moralna teologija zdrsnila nazaj v neosholastično maniro racionalizma, do katerega je sicer bila zelo kritična.

Razlika med neosholastično in avtonomno moralno je sicer velika in se nanaša predvsem na antropologijo. Avtonomna morala vidi človeka predvsem kot dinamično, zgodovinsko, svobodno bitje; avtonomno tudi zaradi

<sup>1</sup> Prim. C. Zuccaro, *Morale fondamentale*, Bologna 1995, 32-33.

<sup>2</sup> Prim. A. Auer, *Autonome Moral und christlicher Glaube*, Düsseldorf 1984; J. Fuchs, *Gibt es eine spezifisch christliche Moral?*, v: *Stimmen der Zeit* 95 (1970), 99-112; D. Mieth, *Autonome Moral im christlichen Kontext*, v: *Orientierung* 40 (1976) 31-34; D. Mieth, F. Compagnoni, (izd.), *Ethik im Kontext des Glaubens. Probleme, Grundsätze, Methoden*, Freiburg i. Br., 1978; K. Demmer, B. Schüller (izd.), *Christlich glauben und handeln. Fragen einer fundamentalen Moralthologie in der Diskussion*, Düsseldorf 1977.

sodobnih tehničnih in znanstvenih spoznanj ter dosežkov. Ti avtorji človeka ne razumejo v pojmih metafizične narave, pač pa želijo izpostaviti njegovo posebnost, kot bitje v razvoju, kot bitje, ki svoje zgodovinsko bivanje usmerja v prihodnost, bitje ki tosvetno bivanje razume predvsem kot uresničitev samega sebe, bitje, za katerega so najbolj pomembna razmerja na nivoju medosebnega in občestvenega komuniciranja. Ta antropologija, ki je dokaj nekritično prevzeta iz sekularnega kulturnega okolja, zanika tradicionalni pojem naravnega zakona, ki je bil utemeljen v metafizični naravi človeka in njegovih dejanj. Avtonomisti sprejemajo naravo samo kot racionalno naravo (*natura rationis*), sledeč Kantu, je ta narava brez vsebin, kajti človek je tisti, ki zakone racionalno formulira, tako zase kot za druge.

Drugo pomembno področje, ki ga avtonomna morala spremeni, je odnos do razodetja. Razodetje razume kot sekundarno in pri krščanski morali dodano. Torej ga razume kot tisto, v katerem ne moremo utemeljiti moralnih zahtev in ki nam ne daje posebnih moralnih norm. Edina novost, ki prihaja iz razodetja, je kontekst vere. Vloga vere ima tako značaj zadnje motivacije za moralo, značaj poslednje utemeljitve; drugi pa vidijo integrativno vlogo človeških spoznanj, ki so vključena v »biti novost v Kristusu«. Skratka, nadnaravni vidik vere je na transcendentalnem nivoju ločen od naravnega vidika, kateremu pripada morala, in neposredno ne vpliva na moralne odločitve. Tako se pojavi razkorak med naravo in nadnaravo, kakor se je to zgodilo v neosholastiki, s to razliko, da se je tam pretiravalo v smeri nadnarave, v primeru avtonomije pa v smeri narave.

Na podlagi tega problematiziranja odnosa med naravo in nadnaravo avtonomna morala postavi pod vprašaj vlogo cerkvenega učiteljstva na področju morale. Še posebej v primerih, ko to predlaga nespremenljive zakone, ki so univerzalni in brezpogojni, ker da je to v nasprotju z zgodovinskostjo človekovega spoznanja in z znanstveno utemeljitvijo etike. Ta razprava je prerasla v odkrito nasprotovanje cerkvenemu učiteljstvu, še posebej v primerih, ko je to utemeljevalo svoje norme na naravnem zakonu, kot se je to zgodilo v okrožnici *Humanae vitae*. Avtonomisti namreč menijo, da na področju naravnega zakona cerkveno učiteljstvo ne more imeti večje pristojnosti kot kdorkoli drug. Zato apelirajo na cerkveno učiteljstvo, da opusti konzervativno razumevanje naravnega zakona, da naj sprejme sekularne etične predloge, kar ni v nasprotju z Božjim razodetjem. Papežu in škofom ne odrekajo pedagoške vloge pri učenju v smislu pomoči posameznikom, da lažje najdejo svojo avtonomno pot. Vendar avtonomisti vztrajajo zgolj pri pastoralni in odklanjajo doktrinarno vlogo učiteljstva na področju morale, ki v nobenem primeru ne more in ne sme biti v konfliktu s posameznikovo vestjo. Avtonomistična morala radikalno vztraja pri utemeljevanju moralnih norm v subjektu in iz subjekta, v smislu subjektive samouresničitve, ki je edini sposoben, da si določi obveznosti, dolžnosti. Samouresničitev ni odvisna od metafizične in abstraktne opredelitve človeka,

ampak od uresničitve tosvetnih dobrin, ki jih odkrivajo znanosti. Da bi se avtonomna morala izognila arbitrarnemu določanju tega, kaj je dobro, se sklicuje na globalni blagor osebe, pri čemer so zakoni orientacijski usmerjevalci za odkrivanje globalnega blagra. Na tem mestu se odpira težko vprašanje konflikta med moralno sodbo posameznika in navodili moralnega zakona.

Kontroverzno vprašanje moralne avtonomije je tudi moralna sodba, za katero je potrebno upoštevati tri klasične elemente: predmet delovanja; cilj, ki ga subjekt zasleduje; okoliščine, v katerih se odločitve zgodijo. V tradicionalni katoliški morali so nekateri predmeti delovanja opredeljeni kot slabi sami na sebi (intrinsece malum), neodvisno od namena in okoliščin delovanja. Avtonomna morala zanika, da bi lahko apriori govorili o dejanjih, ki so sama na sebi slaba, kajti vse, kar je človeško, dobro ali slabo, razumejo na ravni predmoralnega: tako življenje kot smrt, spočetje in kontracepcijo, rojstvo in abortus itd. Vse to vstopi na polje moralnega šele v trenutku, ko posameznik sprejema odločitve. Kriterij presojanja in sprejemanja odločitev je proporcionalnost glede ciljev. V bistvu gre za pristojnost subjekta, da presodi, katerim predmoralnim dobrinam bo namenil večji pomen in vrednost ter koliko jim je dolžan slediti. Tako dejanja sicer opredeljena kot nemoralna, kot npr. masturbacija, kontracepcija in spolno razmerje izven zakona, niso več razumljena kot slaba sama po sebi, ampak jih subjekt v konkretni situaciji lahko ovrednoti kot moralno sprejemljiva.

Razumljivo je, da avtonomna morala med moralnimi teologi ni našla splošnega soglasja, še posebej ne to, da je odločanje o tem, kaj je moralno, prepuščeno delujočemu subjektu.

Nekateri zagovorniki proporcionalistične teorije menijo, da avtonomne morale ne moremo razumeti kot nov moralni sistem, ki je blizu probabilizmu ali laksizmu. Po mnenju kritičnih teologov gre pri avtonomni morali za pravi in lasten moralni sistem, ki je blizu konsekvencializmu, to je teoriji, ki opredeljuje dobro ali zlo na podlagi posledic delovanja.

### 5. Odgovor verske etike<sup>3</sup>

Avtonomni morali se je uprla verska etika (etika vere), ki pa ni razvila sistematičnega odgovora (Stoeckle, Shurmann, Kilpert, Piega, Melina, Ratzinger). Avtorji sicer soglašajo, da je potrebno biti v dialogu s sekulariziranim svetom, vendar nasprotujejo trem vidikom avtonomne morale: a) preveliki prilagodljivosti sekulariziranemu in individualiziranemu svetu, ki se navdihuje pri hedonističnih in samouresničljivih modelih; b) nekritičnemu prevzetju optimistične antropologije razsvetljenskega izvora, ki ne upošteva omejitev

<sup>3</sup>Prim. G. Ermecke, *Das Problem der Universalien oder Allgemeingültigkeit sittlicher Normen innerweltlicher Lebensgestaltung*, v: *Münchener Theologische Zeitschrift* 24 (1973), 1-24; B. Stöckle, *Grenzen der autonomen Moral*, München 1974; J. Ratzinger, (izd.), *Prinzipien christlicher Moral*, Einsiedeln 1975.

in nesposobnosti razuma, ki izhajajo iz posledic grešnosti, kar bistveno vpliva na antropološki koncept, ki je v ozadju vsake morale; c) ambivalentnosti pojma avtonomija, ki v kantovskem izvornem pomenu sicer ne pristaja na človekovo samozadostnost, medtem ko kasnejši razvoj tega pojma v luči ateističnega in libertarnega razumevanja človeka to samozadostnost potencira.

Verska etika izhaja iz teološko utemeljene antropologije, ki veri pripisuje bistveno vlogo pri tem, da človek najde pot za svoje odrešenje. Zaradi tega nasprotuje izenačitvi med krščansko etiko in humanistično etiko. Predpostavlja se, da v moči razodetja kristjan razpolaga s specifičnimi etičnimi normami, ki so zanj obvezujoče.

Ta posebnost se kaže na dva načina: a) z materialnega vidika osrednja vrednota razodetja, ljubezen, zahteva, da odpustimo tistim, ki so nas prizadeli in da ljubimo tudi sovražnike. Poleg tega nekatere vrednote, kot svetost življenja vsake osebe, zavzemajo širino in globino, ki gre preko racionalnih spoznanj etike; b) s formalnega vidika nas vera na poseben način moralno obvezuje, poleg tega narekujejo kristjanu lastne vrednote dodatno obveznost, ki je še bolj razločna, kot so etična spoznanja, pridobljena z razumom.

Dalje je tudi pripadnost edinstveni skupnosti, Cerкви, ki jo je ustanovil Kristus, in ki moralno zavezuje, razlog, da lahko govorimo o dodatnih etičnih vsebinah, ki jih ni mogoče preprosto izpeljati iz razuma in ki so vezani na specifične pogoje življenja Cerkve, npr. evangeljski sveti in celibat za klerike. Poleg tega se vztraja na stališču, da cerkveno učiteljstvo nima na področju morale zgolj pedagoške, ampak ima tudi doktrinarno vlogo. Na področju moralnega oznanjevanja pripada papežu in škofom posebna pristojnost za to, da ohranijo in branijo Kristusovo moralno sporočilo v njegovi avtentičnosti in celovitosti in da poglobljajo določene vidike s pomočjo Svetega Duha. Vloga cerkvenega učiteljstva na področju morale je nadkulturna in večna. Zato so posegi cerkvenega učiteljstva za oblikovanje vesti vernikov obvezujoči in nujni.

Tako avtonomna morala kakor verska etika zavračata očitek, da je katoliška morala heteronomna, kakor to izhaja iz nekaterih sodobnih filozofskih nazorov. Zagovarjajo avtonomijo, z določeno modaliteto v odnosu do Boga, kajti v središču krščanske morale je človek, ki je svoboden in odgovoren, ki je sposoben spoznati resnico, pravico in dobroto, sposoben je opaziti obveznost, aktualizirati vrednote in jih kljub svoji človeški krhkosti uresničiti.

Za obe smeri morala nima zadnje besede oziroma ne predstavlja terena, na katerem bi zgradili lastno odrešenjsko stavbo. Zato avtonomija potrebuje teonomijo, ki je ne ukinja, ampak jo nadgrajuje. Kakor zaveza med Bogom in človekom ne ukinja človeka, ampak mu omogoči, da razvije svoje sposobnosti, tako se analogno dogaja tudi na relaciji teologija – morala oziroma na relaciji teonomija - avtonomija. Gre za korelacijske pojme, ki jih ne moremo razumeti v medsebojni izključenosti, tudi ne v nasprotju, čeprav se zdi, da je težko opredeliti tip odnosa med njima.

Obe smeri se razlikujeta pri opredelitvi vloge vere v odnosu do racionalnosti in v procesu formuliranja moralnih norm. Gre za metodološke razlike in za različne antropološko-teološke koncepte, ki se prevajajo na raven konkretizacije in presoje posameznih moralnih področij, kjer prihaja do razlik. Okrožnica Sijaj resnice predstavlja epilog predstavljene pokoncilске debate, kjer je cerkveno učiteljstvo zavzelo kritično, a ne v vseh detajlih odklonilno stališče do nekaterih trendov v moralni teologiji.<sup>4</sup>

*Povzetek: Ivan Janez Štuhec, Moralno odločanje med avtonomijo in heteronomijo*

Moralna teologija je v dvajsetem stoletju naredila velik razvoj. Priprava sprememb na II. vatikanskem koncilu je bila dolgotrajna in kontroverzna. Koncil je postavil metodološko izhodišče, da je potrebno moralno teologijo utemeljiti na Svetem pismu in cerkvenih očetih ob upoštevanju sodobnih znanosti in znamenj časa. Po koncilu sta se tako razvili dve smeri, prva znana pod imenom avtonomna morala, druga pod imenom verska etika (etika vere). Okrožnica Sijaj resnice predstavlja povzetek in kritično opredelitev do pokoncilskega razvoja.

*Ključne besede:* avtonomija, teonomija, heteronomija, verska etika, sekularizacija, samouresničitev, situacijska etik, neosholastika, cerkveno učiteljstvo, avtoriteta, odločitev

*Summary: Ivan Janez Štuhec, Moral Decisions between Autonomy and Heteronomy*

The 20th century saw a great development of moral theology. The preparations for the changes at the Second Vatican Council were prolonged and controversial. Vatican II established the methodological starting point that moral theology must be grounded on the Bible and the Church Fathers and at the same time take into account modern science and the signs of the time. Thus, two lines of thought developed after Vatican II, the first one known as autonomous morality and the second one known as religious ethics (ethics of religion). The encyclical *Veritatis splendor* represents a summary and a critical declaration with regard to the development after Vatican II.

*Key words:* autonomy, heteronomy, religious ethics, secularisation, self-realization, situation ethics, neo-scholasticism, Church's magisterium, authority, decision

---

<sup>4</sup> Prim., I. Štuhec, *Kako naj zasije resnica v sodobni moralni dvom?*, v: *BV* 54 (1994), 201-212; A. Mlinar, *Vsebina pomenskih dvojic v okrožnici Sijaj resnice*, v: *BV* 54 (1994), 213-238.